

Nr 225.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utbyte av mark, tillhörande Älvsborgs regementes övningsfält; given Stockholms slott den 20 mars 1923.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts  
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

*P. Albin Hansson.*

---

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför  
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å  
Stockholms slott den 20 mars 1923.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Hansson anför:

I en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse, som insänts till arméförvaltningens fortifikationsdepartement, hava stadsfullmäktige i Borås hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, efter riksdagens hörande, tillåta Borås

*Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 182 häft. (Nr 225.)*

stad att på de villkor, som kunde varda bestämda, förvärva ett markområde om 1.6 hektar av det inom staden belägna hemmanet Bockaryd, för att användas till anläggande av ett renhållningsverk för staden. Till stöd för framställningen har anförts, att ifrågavarande markområde, som vore naturligt begränsat åt nästan alla håll av kringliggande höjder, men dock låge i sådant plan, att järnvägsspår kunde utan svårighet dit framdragas, syntes vara det enda, dit ett renhållningsverk lämpligen och för rimliga kostnader kunde förläggas, varjämte stadsfullmäktige erinrat därom, att området ifråga utgjorde en del av den mark, som Borås stad genom kontrakt den 27 mars 1907 utan ersättning och med full äganderätt överlätit till Kronan för att användas till övningsfält m. m. för Älvsborgs regemente.

Sedan fortifikationsdepartementet remitterat ärendet till chefen för tredje arméfördelningen för yttrande efter chefens för Älvsborgs regemente hörande, har sistnämnde chef i skrivelse den 29 december 1922 framhållit, bland annat, att renhållningsverkets förläggande till nämnda område icke innebure någon som helst fördel för staten, men väl åtskilliga olägenheter, varför Kronan icke borde tillmötesgå stadens begäran utan erhållande av fullt vederlag för dessa olägenheter och de nyttigheter, som Kronan komme att avstå, samt att ärendet borde återförvisas till Borås' stadsfullmäktige för inkommande med anbud och förslag, däri Kronans intressen vederbörligen beaktades, varvid fortifikationsdepartementet och regementsbefälhavaren borde beredas tillfälle att å ort och ställe bevaka dessa intressen. Arméfördelningschefen, som instämde med regementschefen, avstyrkte i skrivelse den 9 januari 1923, att området skulle överlämnas till staden, såvida ej staden lämnade regementet i militärt hänseende fullt likvärdig compensation i form av nytt markområde, helst lägenheten Gröneberg, belägen intill övningsfältets östra gräns.

I anledning av militärchefernas yttranden uppdrog fortifikationsdepartementet i skrivelse den 13 januari 1923 åt regementschefen att förhandla med stadsfullmäktige för träffandet av preliminär överenskommelse angående de villkor för den ifrågasatta upplåtelsen, som med tillgodoseende av de militära intressena kunde befinnas lämpliga och skäligen. Därefter har särskilt ombud för departementet tillsammans med regementschefen, efter besiktning av området samt undersökningar av övningsfältet i övrigt och därtill gränsande mark, fört underhandlingar med representanter för staden och därvid överenskommit om vissa villkor, som ansågos antagliga och kunna godkännas, å ena sidan av stadsfullmäktige och å den andra av statens myndigheter.

I överensstämmelse med vad således avhandlats, hava stadsfullmäktige den 22 februari 1923 fattat beslut, och stadens drätselkammare har enligt samma beslut i skrivelse till fortifikationsdepartementet samma dag hemställt, att departementet måtte tillstyrka, att den å en av stadsingenjören B. Sandström år 1922 upprättad »Karta över område, förslagsvis avsett till plats för renhållningsverk i Borås stad» inlagda mark, med den begränsning i norr, som angives med rödstreckade linjer å kartan, och den utsträckning i söder, som antydes genom anteckning å kartan, vilken mark omfattar 1.55 hektar, måtte överlämnas till staden med full äganderätt mot det att staden till Kronan med äganderätt överlämnade ett vid övningsfältets östra gräns beläget område om 4.20603 hektar av Gässlösa Hässlagården samt dessutom kontant erlade ett belopp av 3,000 kronor till förvärv av den omedelbart söder om Gässlösaområdet belägna lägenheten Gröneberg, varvid staden likväl förbehölle sig rätt att å Gässlösaområdet få bibehålla sin elektriska kraftledning. Även över sistnämnda område har karta upprättats av stadsingenjören Sandström.

Med insändande av drätselkammarens skrivelse har regementschefen tillstyrkt bifall till framställningen, dock endast under förutsättning, att Kronan förvärvade lägenheten Gröneberg, utan vilken lägenhet stadens bytesområde icke kunde tillerkännas militärt värde, varför, om Gröneberg ej av Kronan förvärvades, staden måste erbjuda annat område. Därjämte har regementschefen såsom villkor för bytet föreslagit, att staden skulle medgiva Kronan rätt att begagna väg över bytesområdet vid Bockaryd för att över järnvägen komma till den på andra sidan därav belägna delen av övningsfältet, samt att »mellan järnvägen och stadens byggnader inom samma område möjlighet skall fortfarande hållas öppen för trupp för passage under övning (utefter järnvägen)».

Utöver vad regementschefen föreslagit, har arméfördelningschefen i skrivelse den 12 mars 1923 såsom villkor för markbytet tillstyrkt, att staden ej skulle motsätta sig en eventuellt nödvändig förflyttning av den elektriska kraftledningen, vilken förflyttning möjligen kunde nödvändiggöras därav, att det nya området komme att få stor användning som fältskjutningsterräng för regementet.

*Fortifikationsdepartementet* har därefter den 14 mars 1923 avgivit följande utlåtande i ärendet:

Fortifikationsdepartementet får för sin del tillstyrka bifall till stadens framställning om markbyte på sätt densamma efter de förda underhandlingarna angivits i drätselkammarens skrivelse av den 22 februari 1923. Förutom det förhål-

lande, att Kronan genom bytet måste anses erhålla fullt vederlag ej allenast för värdet av den mark, som Kronan komme att avstå, utan även för de militära intressen, som må med innehavet av sistnämnda mark vara förenade, har fortifikationsdepartementet ansett, att för tillmötesgående av stadens önskingar hänsyn bör tagas till den omständigheten, att Kronan förut av staden utan ersättning erhållit denna mark.

Vidkommande värdet av de särskilda bytesområdena har stadens drätselkammare uppskattat värdet av den mark, staden skulle avstå, till omkring 50 kronor för tunnland, motsvarande för hela området omkring 400 kronor. Den mark, som Kronan skulle avstå, är så till vida av bättre beskaffenhet, som däri ingår en liten remsa åkerjord och att å området finnes en grustäkt. Åkerlappen är emellertid av ringa värde och grustäktens tillvaro är av desto mindre betydelse för bytet, som grustäkten nu är ganska uttömd och staden redan förut tillförsäkrat sig rätt till grushämtning därifrån. I allt fall lära angivna fördelar fullt motsvaras av den större areal, som genom bytet skulle tillkomma Kronan; och då staden dessutom förbundit sig att erlagga en kontant mellangift av 3,000 kronor, måste bytet från ekonomisk synpunkt anses vara för Kronan fördelaktigt.

De militära intressen, som äro förbundna med det område Kronan skulle avstå, hänföra sig i huvudsak till en norr om området befintlig bergsträckning. Genom den reglering av områdets norra gräns, som vid de förda underhandlingarna kommit till stånd, har dock fördelen härutinnan blivit för regementet bevarad, varjämte en liknande fördel erhålles genom det område, som Kronan av staden skulle bekomma.

Då regementschefen och arméfördelningschefen funnit angeläget att med bytet sammanbinda förvärvandet av lägenheten Gröneberg, vill departementet dock, av huru stor betydelse än innehavet av berörda lägenhet är för regementet, hava framhållit, att denna angelägenhet, som oavsett det ifrågasatta jordbytet föreligger, icke kan anses såsom vederlag för mistning av någon med området vid Bockaryd förenad fördel. Önskvärdheten för Kronan att komma i besittning av lägenheten Gröneberg ansluter sig i huvudsak till begagnandet av regementets skjutbana. Ägaren av lägenheten har nämligen förut upprepade gånger anfört klagomål däröver, att skjutningar å regementets skjutbana medföra oro för folk och kreatur inom lägenhetens område, i det att förlupna kulor där nedslagit, vilket, enligt hans uppgift, skulle hava inträffat även efter det särskilda skyddsanordningar blivit uppförda. Fråga om inköp av lägenheten har för den skull redan förut, innan framställning om ifrågavarande markbyte gjordes, förevarit, men icke kommit till avgörande, beroende därpå, att enighet om priset för lägenheten ej kunnat uppnås. Lägenhetsägaren, som för några år sedan fordrade ett pris av 3,700 kronor, som av dåvarande regementschefen ansågs skäligt, har nu senast i skrivelse den 1 mars 1923, erbjudit sig att försälja lägenheten för 12,000 kronor, vilket anbud av fortifikationsdepartementet avböjts. Med hänsyn till Grönebergs belägenhet intill det område, som staden enligt det föreslagna bytet skulle avstå till Kronan, bliver det givetvis ytterligare angeläget, jämväl från annan övningssynpunkt än skjutning, för Kronan att förvärva lägenheten, vilket dock för skäligt pris icke lär kunna ske annorledes än genom expropriationsförfarande. Det av staden erbjudna kontanta beloppet av 3,000 kronor får i varje fall endast anses såsom ett bidrag till köpeskillingen för lägenheten, om än det samma, enligt fortifikationsdepartementets mening, utgör den större delen av det pris, som kan av expropriationsnämnd åsättas. Vad därutöver kan komma att

erfordras för åtkomst av lägenheten lärar i sinom tid kunna anvisas från fjärde huvudtitelns arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel.

Vidkommande de villkor i övrigt, som av regementschefen och arméfördelningschefen anförts, hava stadens representanter vid underhandlingar medgivit rätt för Älvsborgs regemente att begagna väg över det ifrågavarande Bockarydsområdet, vilken rätt är nödvändig för regementet för att kunna begagna sig av övningsfältet på andra sidan järnvägen. Vad åter angår den ifrågasatta rättigheten för trupp att fritt passera över samma område utefter järnvägen mellan denna och stadens blivande byggnader, anser departementet denna ifrågasatta rättighet vara av ringa betydelse och håller före, att en dylik rättighet på grund av stadens användning av området icke gärna och mycket sällan skulle komma att av regementet utnyttjas.

Den i handlingarna omförmälta elektriska kraftledningen, som sträcker sig över det område, som staden skulle avstå till Kronan, är redan nu genom sin fortsatta sträckning söderut i omedelbar närhet till regementets övningsfält till olägenhet för regementet och bliver givetvis ytterligare hinderlig för ett rationellt tillgodogörande av de ökade övningsmöjligheter, som genom tillkomsten av det nya området uppkomma. Kostnaden för ledningens flyttning, vilken staden ej kunnat förmåås åtaga sig, lärar ej heller kunna åläggas staden, men om sådan flyttning skulle visa sig vara ovillkorligen nödvändig för militärövningarnas bedrivande, synes det lämpligt att redan nu erhålla stadens medgivande till flyttningen, som Kronan i sådant fall icke lärar kunna undgå att bekosta.

På grund av vad sålunda anförts får arméförvaltningens fortifikationsdepartement, med tillstyrkande av bifall till stadsfullmäktiges framställning, föreslå, det täcktes Kungl. Maj:t, efter inhämtat bifall från riksdagen, medgiva, att det å omförmälda av stadsingenjören B. Sandström upprättade karta utmärkta område av Älvsborgs regementes övningsfält, beläget å fältets södra del emellan landsvägen och järnvägen från Borås till Varberg och omfattande 1.55 hektar av hemmanet Bockaryd, må till staden Borås med äganderätt överlämnas, mot det att staden till Kronan likaledes med äganderätt överlämnar ett område av 4.20603 hektar av Gässlösa Hässlagården, vilket område finnes utmärkt å förutnämnda av stadsingenjören Sandström upprättade karta, samt dessutom till Kronan överlämnar ett kontant belopp av 3,000 kronor och medgiver Kronan rätt att över förutnämnda område använda väg till Kronans å andra sidan om järnvägen belägna övningsfält, ävensom att, om Kronan finner erforderligt, flytta den över Gässlösaområdet nu dragna elektriska kraftledningen.

För staden Borås utgör förvärvet av ifrågavarande Kronan tillhöriga område om 1.55 hektar av hemmanet Bockaryd en förutsättning för ernående av den ekonomiskt fördelaktigaste lösningen av frågan om anläggandet av ett renhållningsverk för staden. Stadens slutliga anbud innefattar, att staden i gengäld för nämnda område till Kronan dels med äganderätt överlämnar ett område om 4.20603 hektar av Gässlösa Hässlagården, med förbehåll likväl att få bibehålla därå sin elektriska kraftledning, dels ock kontant erlägger ett belopp av 3,000 kronor, avsett såsom bidrag till förvärvande för Kronans räkning av den intill Gässlösaområdet belägna, enskild person tillhöriga lägenheten Gröne-

Departements-  
chefen.

berg, vilken enligt de militära myndigheternas utsago bör bringas under Kronan, om Gässlösaområdet skall kunna till fullo utnyttjas för övningsändamål.

Därest Kronan skall ingå på förslaget, torde emellertid av skäl, som fortifikationsdepartementet anført, Kronan böra erhålla rätt såväl att över Bockarydsområdet använda väg till Kronans å andra sidan om järnvägen Borås—Varberg belägna övningsfält som även att, om Kronan finner erforderligt, flytta den över Gässlösaområdet dragna kraftledningen.

Beträffande saluvärdet av de båda bytesområdena har jag inhämtat, att — med undantag för den i fortifikationsdepartementets utlåtande omförmälda lilla remsa åkerjord å Bockarydsområdet, vilken enligt samma utlåtande är av ringa värde — markvärdet per ytenhet är lika å båda bytesområdena, vilka i övrigt utgöras av bergbunden och med småskog bevuxen mark.

Under dessa förhållanden synes intet vara att erinra mot att det ifrågasatta markbytet kommer till stånd på de villkor, fortifikationsdepartementet förordat.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att omförmälda område om 1.55 hektar av hemmanet Bockaryd må, med förbehåll om rätt för Kronan till väg över området på sätt fortifikationsdepartementet föreslagit, med äganderätt överlåtas till staden Borås, mot det att staden till Kronan överlämnar dels ett kontant belopp av 3,000 kronor dels ock förutnämnda området om 4.20603 hektar av Gässlösa Hässlagården med äganderätt och villkor i övrigt, att Kronan må, om hon finner erforderligt, flytta den över området dragna elektriska kraftledning.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

*Thomas Adlercreutz.*